

A Name & Place című könyvsorozat exonimák használatával foglalkozó újabb kötetéről

1. Criteria for the Use of Exonyms. Proceedings of the 17th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Zagreb, 14–16 May 2015 [Az exonimák használatának feltételei. Az UNGEGN exonimákkal foglalkozó munkacsoportja által 2015. május 14–16-án Zágábban tartott konferencia előadásai]. Szerkesztők: PETER JORDAN – PAUL WOODMAN. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2016. 170 lap – 2. A Survey of Exonym Use. Proceedings of the 19th UNGEGN Working Group on Exonyms Meeting, Prague [Praha], 6–8 April 2017 [Az exonimák használatának felmérése. Az UNGEGN exonimákkal foglalkozó munkacsoportja által 2017. április 6–8-án Prágában tartott konferencia előadásai]. Szerkesztők: PETER JORDAN – IRENA ŠVEHLOVÁ – PAUL WOODMAN. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2018. 191 lap

1. A PETER JORDAN és PAUL WOODMAN által szerkesztett, a helynévkutatás kérdéseit vizsgáló Name & Place. Contributions to Toponymic Literature and Research [Név és hely. Közlemények a helynévtani szakirodalom és kutatás témakörében]¹ című könyvsorozat hatodik és hetedik kötete egyaránt az exonimák használatával foglalkozik.

2. A 2016-ban megjelent hatodik kötet előszava szerint (3–4) a térképek, atlaszok szerkesztőinek és az egyéb kiadványok szerzőinek – ideértve az újságokat és az elektronikus médiát is – számos esetben kell döntést hozniuk arról, hogy egy adott földrajzi egység lehetséges megnevezései közül melyik alakot alkalmazzák: a szóban forgó területen élő közösség által használt endonimát, vagy a szerkesztő, szerző képviselte beszélő-közösség által az endonimánál esetleg ismertebb exonimát. A megfelelő helynévforma kiválasztása és így a kommunikáció sikeressége szempontjából fontos továbbá azt is szem előtt tartani, hogy az adott kiadvány nemzetközi célközönségnek készül-e, vagy egy adott országon belül jelenik meg. Az UNGEGN exonimákkal foglalkozó munkacsoportja ilyen kérdésekben próbál útmutatást nyújtani az exonimák használatával kapcsolatos ajánlások megfogalmazásával. A kötet alapjául szolgáló konferencia és az ott elhangzott előadásokból készült tanulmányok is e célt szolgálják.

A szerkesztők három, témájukat tekintve koherens fejezetre tagolták a kötetet. Az első fejezetben szereplő tanulmányok az exonimák használatának feltételeit általános elméleti keretben vizsgálják; a második fejezet bemutatja az endonima és exonima mint fogalom meghatározásának nehézségeit; a harmadik fejezet pedig szintén e felosztás problémáit vizsgálja speciális esetekben, például amikor egy adott földrajzi objektum több nyelvhasználó

---

¹ A sorozat első négy kötetének ismertetését l. Halász Eszter – Simon Judit 2016. Egy nemzetközi helynévtani könyvsorozat első négy kötetéről. *Névtani Értesítő* 38: 259–264, az ötödik kötet ismertetését l. Oláh Bence Attila 2018. Place-Name Changes. Proceedings of the Symposium in Rome, 17–18 November 2014 [Helynévváltozások. A 2014. november 17–18-án Rómában tartott szimpózium előadásai]. *Névtani Értesítő* 40: 249–252.

közösség területén helyezkedik el. A kötet 11 ország 21 szerzőjének írását közli, s összesen 15 tanulmányt tartalmaz.

A kötet első fejezete hét írásból áll (9–89), melyek az exonimák használatának feltételeit az alábbi megközelítésekben vizsgálják. PETER JORDAN az UNGEGN munkacsoport eddigi munkáját, az exonimák használatával kapcsolatos ajánlásait és az erről folyó diskurzust mutatja be (9–16). PAUL WOODMAN gyakori kérdéseket megválaszolva (pl. a nemzetközi térképészetben milyen esetekben ajánlott az exonimák használata, szükséges-e új exonimákat alkotni) ad árnyaltabb képet az exonimák használatának feltételeiről (17–20). MACIEJ ZYCH bemutatja, hogy a korábban PETER JORDAN által közzétett, exonimák használatára vonatkozó irányelvek (Criteria for the use of exonyms – a next approach. United Nations Group of Experts on Geographical Names, 26th Session, Vienna 2–6 May 2011, Working Paper No. 64) alkalmazása miért problematikus egy olyan – jelen esetben a lengyel – nyelvben, amelyre vonatkozóan már létezik hivatalos, nemzeti állásfoglalás, útmutatás (21–41). PETER PÁLL átfogó képet ad arról, hogy az észti nyelvben hogyan alakultak az exonimák és az endonimák használatának feltételei az 1940-es évektől egészen az 1980-as évekig (43–48). POKOLY BÉLA, BÖLCSKEI ANDREA és MIKESY GÁBOR az exonimák használatát kultúrafüggő jelenségként ismerteti, s ennek történelmi, vallási és nyelvi aspektusait mutatja be a magyar nyelv vonatkozásában (49–62). SUNGJAE CHOO, SANG-HYUN CHI és HEESU KIM a koreai nyelvben használt exonimákat a PETER JORDAN által publikált irányelvek alapján mutatják be és rendszerezik, valamint három további kategóriát is javasolnak az ajánlások kiegészítéséhez, például az olyan esetekre, amikor a nemzetközi kommunikációban az exonima alkalmasabb az érzelmi jegyek közvetítésére, mint az endonima (63–74). ŽELJKO HEĆIMOVIĆ és DRAGAN DIVJAK pedig egy egységes európai földrajznev-adatbázis, a EuroGeoNames (EGN), ezen belül is a horvát CroGeoNames adatmodelljének változásait és geoinformatikai standardizációs törekvéseit mutatják be (75–89).

A kötet második fejezetének témája: az endonima és exonima mint fogalmi kategóriák meghatározásának nehézségei. OJĀRS BUŠS az *endonima* és *exonima* jelenleg elfogadott definíciói alapján tárgyalja, hogy bizonyos helynevek egyik csoportba sem sorolhatók be egyértelműen, így a pontosabb kategorizáció érdekében az *endonymoid* és az *exonymoid* fogalmak bevezetését ajánlja (93–98). PŘEMYSL MÁCHA és LUDĚK KRTIČKA az exonima mint metaforikus endonima jelenségét ismerteti egyes, a cseh nyelvben található helynevekkel összefüggésben (pl. a cseh *Amerika* használata nagyméretű vagy távoli erdőkre, földekre, épületekre) (99–114). HERMANN BELL tanulmánya szerint az endonima az adott beszélőközösségben sajátnak elfogadott jelölőként, az exonima pedig a közösségben idegennek tartott jelölőként értelmezhető. Egyes esetekben azonban az idegen nyelvből átvett toponimát a közösség – kulturális vagy történelmi háttere miatt – teljes mértékben a sajátjának érzékeli (pl. a Virginia állambeli *Paris* településnév esetében) (115–125). MATJAŽ GERŠIČ és DRAGO KLADNIK egy, az exonimizáció folyamatát kontrasztív módon, a horvát és szlovén nyelv vonatkozásában vizsgáló projektet mutatnak be (127–131). A fejezet IVANA CRLJENKO beszámolójával zárul, amelyben a zágrábi Miroslav Krleža Lexikográfiai Intézet helynevekkel, azon belül is exonimákkal kapcsolatos munkálatait ismerteti (pl. egy exonimákat tartalmazó földrajznev-szótár készítését az UNGEGN ajánlása alapján) (133–137).

A kötet utolsó fejezetében négy tanulmány található, amelyek az exonimák használatának speciális eseteit szemléltetik. ZANE CEKULA lettországi és azzal szomszédos országok

példáin keresztül mutatja be, hogy milyen névadásbeli különbségek és hasonlóságok figyelhetők meg a nyelvi határokon átívelő földrajzi egységek esetében (pl. Balti-tenger) (141–151). KOHEI WATANABE a nagy kiterjedésű földrajzi egységek (pl. tengerek, óceánok, kontinensek) nevin keresztül mutatja be az exonima és endonima mint kategóriák használhatóságának problémáját (pl. a Csendes-óceán esetében helyi, őshonos lakosság híján az endonima nehezen meghatározható) (153–158). TOMÁŠ MAREK pedig a tengereket és az egyéb nemzetközi területeket jelölő cseh exonimák standardizációjának folyamatát mutatja be az ebben a témában megjelent kiadványokon és az azokban szereplő példákon keresztül, néhány speciális esetet is feltüntetve (159–164). Végül ROMAN STANIFERTL a European Location Framework (ELF) [Európai Hely Keretrendszer] elnevezésű adatbázisban található következtetések és nem hivatalos helynévalakok közül mutat jellemző példákat (pl. standardizált helynevek többféle alakban: *Lago di Averno*, *Foce del L.[ago] d’Averno*) (165–170).

3. A sorozat hetedik kötete az exonimákkal foglalkozó munkacsoport első 15 évének tudásanyagára és az eddig levont következtetések ismertetésére épít. A kötet tanulmányai az exonimák aktuális használati szokásait mérik fel, három fejezetben, számos ország gyakorlatát bemutatva. Az első rész három tanulmánya felvázolja az exonimákkal foglalkozó munkacsoport eddigi tevékenységét, valamint azt, hogy miként fejlődött ez idő alatt az exonimák kérdéskörét vizsgáló elméleti keret. A második és harmadik fejezet 13 tanulmánya pedig európai, ázsiai és afrikai országok példáin keresztül mutatja be az exonimák jelenlegi használatának nemzeti szintű gyakorlatát.

A bevezető fejezetben PETER JORDAN ismerteti az UNGEGN exonimákkal foglalkozó munkacsoportjának eddigi eredményeit, és a megválaszolatlanul maradt kérdéseket is felveti (9–20). POKOLY BÉLA a nemzetközi helynév-standardizáció témakörébe nyújt bevezetést (pl. az endonima–exonima csoportosítás háttere, az ENSZ állásfoglalása az exonimák használatáról, az exonimák használatának érzelmileg semleges és érzékeny esetei) (21–26). MILAN HARVALÍK pedig cseh helynevek segítségével szemlélteti, hogy milyen jelentős mennyiségű történelmi, társadalmi és nyelvi háttérinformáció tartozik hozzá egy-egy helynév történetének átfogó ismeretéhez (27–32).

A második fejezet az exonimák használatának egyes európai országokban megfigyelhető szokásairól, irányelveiről ad körképet. BOTOLV HELLELAND ismerteti, hogy Norvégiában hogyan sikerül alkalmazni az exonimák használatával kapcsolatos irányelveket (35–44). ZANE CEKULA a Lettorszáiban hivatalosan elfogadott exonimák kategóriáit mutatja be: a nyelvi határokon átívelő földrajzi egységeknek például majdnem mindig több hivatalos nevük létezik a lettben (45–51). Ezután PAVEL BOHÁČ ismerteti a *List of the Czech Exonyms* [A cseh exonimák jegyzéke] című gyűjtemény harmadik kiadásának előkészítő munkafázisait (53–57). BÖLCSKEI ANDREA, GERCSÁK GÁBOR és MIKESY GÁBOR (59–80) a magyarországi exonimák használatának szokásait kérdőívvel mérik fel, és bemutatják, hogy milyen szociológiai, ideológiai és nyelvi tényezők befolyásolják a nyelvhasználók exonimahasználatát. PETER JORDAN ausztriai példákon keresztül illusztrálja a német nyelven belüli kapcsolatot a politika, a nyelvi presztízs és az exonimák használata között (81–94). DRAGO KLDANIK és MATJAZ GERŠIČ a szlovén nyelvben használatos, színeket tartalmazó exonimákat jelentésközvetítő tulajdonságuk miatt vizsgálja (pl. *Beli Nil* 'Fehér-Nílus') (95–118). IVANA CRLJENKO a horvát nyelvhasználók szempontjából vizsgálja meg a 2017-ben kiadott, exonimák használatára vonatkozó irányelvek hasznosíthatóságát

(119–130). MARIA DEL MAR BATLLE egy katalán helynév-standardizációs projektet ismertet, melynek célja az exonimák aktuális használati szokásainak és a standardizációval kapcsolatos kérdéseknek a felmérése a katalán nyelvben (131–135). Végül PAUL WOODMAN azt vizsgálja, hogy milyen tényezők határozzák meg a határozott névelő használatát az angol nyelvű exonimákban (pl. *the Philippines, Brazil*) (137–145).

Az utolsó fejezet négy tanulmányának tárgya a kelet-ázsiai és afrikai (koreai, japán, tajvani és núbiai) közösségek exonimákkal kapcsolatos nyelvhasználati szokásainak felmérése. SUNGJAE CHOO ötfokú Likert-skálán vizsgálja, hogy a koreai nyelvhasználók milyen mértékben értenek egyet tíz országnév és négy városnév exonima és endonima alakjának használati gyakoriságával (149–156). KOHEI WATANABE a japán nyelven alkotott exonimákat és az exonimák alkotásának folyamatait vizsgálja országnevek, azok rövidítései és nagyméretű földrajzi egységek nevei kapcsán; elemzi az angol és egyéb nyelvekről való transliteráció gyakorlatát, és beszél az endonimaként funkcionáló exonimákról is (pl. a *Japan* országnév – eredetileg exonima – használata számos esetben elfogadott a japán *Nihon ~ Nippon* endonima helyett) (157–161). VLADIMÍR LIŠČÁK tajvani helynevek endonima és exonima alakjait és azok eredetét vizsgálja (pl. Tajvanon beszélt nyelvekből eredeztethető exonimákat, illetve portugál telepesek névadásait) (163–183). A kötet utolsó tanulmányában HERMANN BELL az arab nyelvi hatások térnyeréséről ír a Nílus mentén beszélt egyik núbiai nyelvnek, a nobiinnak a helyneveiben (185–191).

4. A kiadványsorozat hatodik kötete részletesen ismerteti az UNGEGN exonimákkal foglalkozó munkacsoportja által megvitatott, az exonimák használatával kapcsolatos kérdéseket, valamint az évek óta tartó tudományos diskurzus eredményeként kiadott, az exonimák használatával kapcsolatos ajánlásokat. A hetedik kötet anyaga pedig európai,ázsiai és afrikai országok tekintetében mutatja be ezen irányelvek nemzeti szinten történő érvényesülését, vagy éppen alkalmazhatóságuk problémás eseteit.

OLÁH BENCE ATTILA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3557-857X>

Károli Gáspár Református Egyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

A nyelvföldrajztól a névföldrajzig. Név és társadalom a magyar nyelvterület peremén IX. / Od geografske lingvistike do geografske onomastike IX. Ime i društvo na periferiji mađarskog govornog područja

Szerkesztők: VÖRÖS FERENC – LEHOCKI-SAMARDŽIĆ ANNA. Savaria University Press – Glotta Nyelvi Intézet, Szombathely–Eszék, 2018. 218 lap

A konferenciakötet A nyelvföldrajztól a névföldrajzig című konferenciasorozat 2018. május 24–25-én megrendezett kilencedik alkalmán elhangzott előadások írott változatát adja közre. A Név és társadalom a magyar nyelvterület peremén alcímű konferenciának